

KIEZEN VOOR KANSEN

De meerwaarde van doorlopende leerlijnen in het voortgezet onderwijs

Fabian Dekker

Elisa de Vleeschouwer

COLOFON

DIT IS EEN UITGAVE VAN

SEOR BV

© SEOR BV / ROTTERDAM, JULI 2024

Niets van deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden veeelvoudigd zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever en andere auteursrechthebbenden. SEOR is niet aansprakelijk voor gegevens die door derden werden verstrekt.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	I
1 AANLEIDING, ONDERZOEKSVRAGEN EN AANPAK	1
1.1 Centrale vraagstelling en onderzoeksvragen	2
1.2 Onderzoeksaanpak: JINC-jongerenpanel en diepte-interviews	2
1.3 Leeswijzer	3
2 HET PERSPECTIEF VAN LEERLINGEN	4
2.1 Data: 4 online enquêtes en 29 eindgesprekken met leerlingen	4
2.2 Effecten: loopbaancompetenties	4
2.3 Effecten: profielkeuze niet beïnvloed door Bliksemstage	9
2.4 Effecten: geen vergroting van hulpbronnen	10
2.5 Veranderingen nader belicht op individueel niveau	11
2.6 Specifieke projectopbrengsten: hoge waardering voor activiteiten	12
2.7 Aandachtspunten	14
2.8 Eerste interpretaties na afname van online-surveys	15
2.9 Eindgesprekken met leerlingen op Van Vredenburg College en Johan de Witt	15
3 HET PERSPECTIEF VAN DOCENTEN	19
3.1 Loopbaanbevordering door de Bliksemstage, maar liever eerder	19
3.2 Het verwachte nut van een integraal aanbod; uitkomsten ongewis	19
3.3 Aandachtspunten	20
3.4 Conclusies en adviezen	21
LITERATUUR	23

SAMENVATTING

In deze rapportage staan de opbrengsten van het integrale lesprogramma van JINC, genaamd 'Kiezen voor Kansen' centraal. Over een periode van drie leerjaren, krijgen leerlingen van twee Haagse vso's (Johan de Witt College en Van Vredenburg College) verschillende activiteiten aangeboden die naar verwachting de loopbaancompetenties van deze leerlingen ondersteunen. Dit zijn Bliksemstages, Sollicitatietraining, WerkWijs en Carrière Coaching (oorspronkelijk maakte ook een mbo-opleidingsbezoek onderdeel uit van het beoogde lesprogramma).

Om het lesprogramma goed te kunnen volgen is in 2022 een jongerenpanel opgericht, bestaande uit 52 leerlingen die aselect zijn geselecteerd om deel te nemen aan de studie. Uiteindelijk hebben 40 leerlingen tot en met de zomer van 2024 aan minimaal drie van vier online surveys deelgenomen (77% respons) en is met 29 leerlingen in leerjaar 4 op school een eindgesprek afgenomen (56% respons). Daarnaast zijn 4 telefonische, verdiepende gesprekken met de betrokken docenten uitgevoerd. Met deze onderzoeks aanpak willen we nagaan welke effecten er volgens de betrokken docenten en leerlingen optreden als gevolg van deelname aan het lesprogramma, wat de toegevoegde waarde is van een integraal lesaanbod ten opzichte van een losstaand lob-programma en welke suggesties de betrokkenen hebben om de toegevoegde waarde van het lesaanbod waar mogelijk te versterken.

Ervaren effecten: in de meeste gevallen (kleine) positieve veranderingen loopbaancompetenties

De surveybevindingen laten in algemene zin kleine positieve associaties zien met verschillende loopbaancompetenties (ervaren autonomie, motieven- en kwaliteitenreflectie en het aspect werkexploratie). Wat dat betreft kan het lesprogramma rekenen op steun voor haar aanpak: jongeren gaan door 'Kiezen voor Kansen' naar verwachting beter voorbereid de verdere onderwijsmarkt op. Zaken als beleefd zijn, mensen aankijken en uit laten praten tijdens een gesprek, het schrijven van een sollicitatiebrief en/of een beter inzicht in de eigen capaciteiten: het zijn allemaal voorbeelden van reële opbrengsten. Ook de gegeven scores van leerlingen voor de verschillende lesactiviteiten zijn hoog (rapportcijfers > 8) en de docenten bevestigen het belang van het lesprogramma.

Als het gaat om het beïnvloeden van de keuzes van leerlingen (bijvoorbeeld voor een profiel of vervolgopleiding), het versterken van het zelfvertrouwen, of het vergroten van hulpbronnen, dan zijn er geen positieve verbanden te zien. Een interpretatie is dat keuzes van meer factoren afhankelijk zijn dan een lesprogramma (dat bovendien vaak van korte duur is) en dat Bliksemstages (en andere activiteiten) zich niet altijd voor een keuzemoment bevinden. Het vergroten van de hulpbronnen is geen primair doel van het lesprogramma en de interviews met docenten laten zien dat het zelfvertrouwen op latere leeftijd eerder afhankelijk kan zijn van het verwachtingspatroon van anderen in de sociale omgeving, wat als gevolg een mentale druk kan opleveren voor leerlingen.

Toegevoegde waarde integraal lesprogramma? Vooral 'modulaire opbrengsten'

De vraag naar de toegevoegde waarde van een integraal lesprogramma moet negatief worden beantwoord. Er is geen bewijs gevonden voor een 'stapeleffect' als het gaat om de ontwikkeling van loopbaancompetenties van leerlingen; de scores variëren tussen de afzonderlijke metingen. Leerlingen worden met het lesprogramma geholpen, maar er is – kijkend naar zowel de beschrijvende statistieken als de afgenomen eindgesprekken – onvoldoende samenhang tussen de afzonderlijke activiteiten. Er is eerder sprake van kleine 'modulaire opbrengsten'.

Met een blik op de toekomst: inbedding in lob-lesprogramma op school, frequentie en uitkomsten afhankelijk van onderzoeksmethode

In de voorliggende rapportage komen verschillende suggesties naar voren. Een belangrijk advies betreft het aanbrengen van meer samenhang tussen de verschillende activiteiten en de inbedding ervan in het bredere lob-lesprogramma op school. Dit is een herkenbaar aandachtspunt in de lob-literatuur. In dit geval kan gedacht worden om als organisatie nog meer 'naast' de school te gaan staan om zo maatwerk te leveren. Er kan bijvoorbeeld als een 'JINC-kennismakelaar' vroegtijdig worden meegedacht en gestuurd op hoe de verschillende activiteiten aansluiten op het lob-aanbod van een betreffende school. Dit vergt natuurlijk organisatiekracht, maar kan de impact van een doorlopende leerlijn naar verwachting vergroten.

Met betrekking tot de Bliksemstages geven de docenten aan dat deze liever eerder in de onderwijsloopbaan worden aangeboden, terwijl andere (interpersoonlijke) activiteiten juist vaker kunnen worden aangeboden, hoewel er tegelijkertijd wordt aangegeven dat de activiteiten per deelname niet te lang moeten duren voor 'doeners' in het vmbo. Dit alles is vanzelfsprekend afhankelijk van de werkcapaciteit bij JINC en van de beschikbare (bedrijfs)vrijwilligers.

Ten slotte is er een punt van methodische aard. Uit de nulmeting van de survey blijkt dat leerlingen op de meeste items hoge beginscores opgeven. Hierdoor liggen sterkere positieve verbanden in de tijd niet voor de hand. Tijdens de eindgesprekken met leerlingen en de betrokken docenten, kwam naar voren dat leerlingen dit doen om mogelijk 'lastige' vragen van anderen te voorkomen. Dit suggereert dat de surveymethode mogelijk minder geschikt is om de ervaren loopbaancompetenties van (kwetsbare) leerlingen goed in beeld te krijgen. Een grotere nadruk op kwalitatieve onderzoeksmethoden kan hiervoor een praktische oplossing bieden.

Zoals bij iedere studie vragen ook deze uitkomsten om vervolgonderzoek onder meer scholen en andere onderwijsrichtingen, om zo de belangrijkste bevindingen in context te kunnen plaatsen.

1 AANLEIDING, ONDERZOEKSVRAGEN EN AANPAK

Vanuit JINC wordt steeds vaker de vraag gesteld onder welke voorwaarden haar activiteiten bijdragen aan het verkleinen van de kansengelijkheid in het onderwijs en later op de arbeidsmarkt. Om deze reden is eerder een landelijk impactonderzoek uitgevoerd (Dekker et al., 2022). Daarnaast is één van de nieuwe pijlers van JINC het gericht inzetten van een integraal onderwijsaanbod aan een cohort leerlingen in het voortgezet onderwijs, waardoor doorlopende leerlijnen ontstaan. Dit is één van de aanbevelingen, voortkomend uit het eerdere impactonderzoek in het funderend en beroepsonderwijs. Het project ‘Kiezen voor Kansen’ is een concrete uitwerking van deze gedachte en bestaat uit de volgende onderdelen:¹

Leerjaar 2:

- Bliksemstages

Leerjaar 3:

- Bliksemstages
- Sollicitatietraining
- WerkWijs

Leerjaar 4:

- Bliksemstages
- Aan de Bak (bedrijfsbezoek aan een mbo-opleiding)
- Carrière Coach

Vergeleken met een ‘regulier’ – en soms meer ‘versnipperd’ – aanbod in het voortgezet onderwijs, gaat het om een integraal aanbod van de drie centrale interventies van JINC om kansengelijkheid in het onderwijs (en later op de arbeidsmarkt) tegen te gaan, namelijk: Bliksemstages in de onderbouw en Sollicitatietraining en Carrière Coaching in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Daarnaast worden er drie nieuwe projectonderdelen aan toegevoegd:

- (1) Bliksemstages in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (aansluitend bij de profielkeuze).
- (2) Bedrijfsbezoek aan een mbo-opleiding.
- (3) Project ‘WerkWijs’: zes bijeenkomsten gericht op de ontwikkeling van werknemersvaardigheden van leerlingen.

¹ Zie ook JINC (2022).

1.1 CENTRALE VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

Twee vmbo-scholen in Den Haag (Johan de Witt College en Van Vredenburg College) willen dit integrale aanbod van JINC aanbieden aan haar leerlingen over de totale onderwijslooptijd van vier leerjaren. In het verlengde hiervan heeft JINC de centrale vraag gesteld wat de ervaren impact volgens deelnemende docenten en leerlingen is van dit integrale programma-aanbod. Deze algemene vraagstelling valt uiteen in de volgende onderzoeksvragen:

- (1) Welke effecten treden er volgens docenten en leerlingen op als gevolg van deelname aan het programma 'Kiezen voor Kansen'? (hierbij terugkijkend naar zowel de afzonderlijke projecten als het totale programma-aanbod)
- (2) Wat is de ervaren toegevoegde waarde van het integrale programma-aanbod van JINC ten opzichte van een losstaand projectaanbod?
- (3) Welke suggesties hebben docenten en leerlingen om de toegevoegde waarde van het integrale programma-aanbod van JINC in de toekomst te versterken?

Om de bovenstaande vragen te beantwoorden, is gekozen voor een kwalitatief effectonderzoek.

1.2 ONDERZOEKSAANPAK: JINC-JONGERENPANEL EN DIEPTE-INTERVIEWS

Ten aanzien van de dataverzameling wordt een JINC-jongerenpanel ingesteld, bestaande uit ruim 50 leerlingen afkomstig uit het tweede leerjaar en verdeeld over de twee deelnemende vmbo-scholen (Van Vredenburg College en Johan de Witt College). Het gaat hierbij dus om (minimaal) twee keer 25 studenten die in het tweede leerjaar (vanaf februari 2022) van start gaan met deelname aan de (fysieke) Bliksemstages. Deze groep leerlingen wordt vervolgens gevolgd tot en met april 2024, waarbij ze achtereenvolgens te maken krijgen met de in paragraaf 1.1 beschreven activiteiten.

1.2.1 JINC-jongerenpanel: vier meetmomenten en afsluitende gesprekken (drie leerjaren)

Er is niet gekozen voor een representatief (online) vragenlijstonderzoek onder alle deelnemende vmbo-leerlingen, omdat we de haalbaarheid van dergelijk representatief (meerjarig) vragenlijstonderzoek laag inschatten. Denk bijvoorbeeld aan praktische zaken als de zeer waarschijnlijk hoge uitval van leerlingen over de leerjaren en de bijbehorende overgangsmomenten tussen docenten. In het verlengde hiervan zijn we van mening dat we 'rijkere' gegevens verzamelen door een groep studenten *duurzaam* aan het onderzoek en Kiezen voor Kansen te verbinden (als 'JINC-panellid') en op meerdere manieren te laten participeren. Bovendien is het op deze manier makkelijker om gericht door te vragen op gegeven antwoorden, tijdens afsluitende gesprekken met leerlingen.

In het voorjaar van 2022 zijn de leerlingen van start gegaan, via ondertekening van een 'contract' en een feestelijk 'foto-moment' op school. Ten aanzien van de dataverzameling krijgen leerlingen na afsluiting van ieder JINC-project een (online) vragenlijst toegestuurd met gesloten en enkele open vragen. Hiervoor ontvangen ze unieke inlogcodes, zodat ze goed zijn te volgen in de tijd. De vragenlijsten zijn binnen schooltijd ingevuld. Na afronding van ieder nieuw programmaonderdeel krijgen de studenten een nieuwe weblink naar een vragenlijst toegestuurd (per email), waarbij door koppeling van de bestanden (op basis van de inlogcode) de voortgang is te volgen. Hieraan voorafgaand is een toestemmingsformulier naar de ouders en leerlingen opgesteld en ondertekend (AVG).

In totaal gaat het om vier meetmomenten (inclusief een nulmeting aan de start van het traject), per vmbo-school en verspreid over twee leerjaren (leerjaar 2 en 3). In het laatste (vierde) leerjaar is ervoor gekozen om afsluitende gesprekken met leerlingen te voeren op school, in plaats van nieuwe surveys af te nemen. Dit is in samenspraak met JINC en de deelnemende scholen besloten, omdat naar verwachting individuele gesprekken met leerlingen meer informatie opleveren dan online-enquêteering

(de leerlingen waren volgens de docenten na twee leerjaren ‘survey-moe’) én omdat in leerjaar 4 om organisatorische redenen alleen Carrière Coach en geen ‘Aan de Bak’ en ‘Bliksemstages’ zijn gegeven. Tot slot, worden de scholen in samenhangen geanalyseerd – gegeven het relatief geringe aantal panelleden.

1.2.2 Vier interviews met docenten

Daarnaast zijn vier interviews gedaan met lob-docenten van de twee deelnemende Haagse vmbo-scholen (in leerjaar 2 en leerjaar 4) over de ervaren meerwaarde van de afzonderlijke onderdelen én het integrale programma-aanbod van JINC. Ook bespreken we wat er goed is gegaan bij de implementatie van de projecten, waar mogelijk knelpunten zaten en of er mogelijk suggesties zijn om het aanbod nog verder te versterken. De gesprekken vinden telefonisch of *face-to-face* op school plaats.

1.2.3 Doorlooptijd onderzoek

De totale doorlooptijd van het evaluatieonderzoek bedraagt ongeveer twee jaar (voorjaar 2022 tot en met zomer 2024). De onderzoeksvragen 1 en 3 zijn direct te herleiden op basis van de twee hierboven beschreven onderzoeksactiviteiten. Voor specifieke beantwoording van onderzoeksvraag 2 wordt met name gebruik gemaakt van de interviews met docenten (die al langer samenwerken met JINC en dus ook bekend zijn met een losstaand programma-aanbod voor klassen op school).

1.3 LEESWIJZER

De voorliggende rapportage is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 behandelt het perspectief van de deelnemende leerlingen en gebruikt de vragenlijsten en gesprekken met leerlingen als input. In hoofdstuk 3 staat het perspectief van de docenten centraal en een managementsamenvatting behandelt alle bevindingen in een onderlinge samenhang.

2 HET PERSPECTIEF VAN LEERLINGEN

Dit evaluatieonderzoek moet bijdragen aan een beter zicht op de ervaren meerwaarde van het integrale programma-aanbod Kiezen voor Kansen. Voorafgaand aan de eerste Bliksemstage in leerjaar 2 (de nulmeting) wordt er door iedere leerling van het JINC-jongerenpanel een (online) vragenlijst ingevuld. Vervolgens worden zij na iedere nieuwe projectinterventie opnieuw geënquêteerd (de effectmeting). Door de scores na iedere meting met elkaar te vergelijken, ontstaat een eerst inzicht op de ervaren meerwaarde van het aanbod.

2.1 DATA: 4 ONLINE ENQUÊTES EN 29 EINDGESPREKKEN MET LEERLINGEN

In het eerste leerjaar zijn 52 leerlingen aselekt geselecteerd om deel te nemen aan de studie, afkomstig uit het tweede leerjaar van de basis/kaderopleiding (25 leerlingen van het Johan de Witt College en 27 leerlingen van het Van Vredenburg College). De deelnemers zijn door docenten aselekt geselecteerd. Het gaat hierbij om overwegend geselecteerde leerlingen van de basisberoepsgerichte leerweg en de kaderberoepsgerichte leerweg, omdat de projecten van JINC hier naar verwachting de meeste impact kunnen realiseren. De vragenlijsten gaan in op de mogelijke bijdragen van de projectinterventies op verschillende loopbaancompetenties, het keuzegedrag en de aanwezige hulpbronnen van leerlingen. Deze uitkomstmaten zijn afgeleid uit het (landelijk) impactmodel van JINC (zie Dekker et al., 2022). Veranderingen zijn vastgesteld via beschrijvende statistieken van de voor- en nameting en door de gemiddelde scores op de uitkomstmaten uit de nulmeting te vergelijken met iedere nameting. Het gaat hierbij om zogenaamde *bruto-effecten*, omdat andere factoren eveneens van invloed kunnen zijn. Samen met de interviews onder de betrokken docenten kan desondanks een indicatief máár onderbouwd oordeel worden gegeven over de ontwikkeling van deelnemers, als gevolg van deelname aan de doorlopende leerlijn van JINC.

De leerlingen hebben in totaal vier online enquêtes ingevuld op school: twee metingen in het tweede leerjaar (nulmeting en meting bliksemstage) en twee in het derde leerjaar (metingen werkwijs en sollicitatietraining). In het derde leerjaar vielen 7 leerlingen af, omdat zij bleven zitten. De metingen zijn ingevuld door respectievelijk 47 (90%), 44 (85%), 39 (75%) en 34 (65%) leerlingen. We nemen in de analyses alleen de leerlingen mee die aan minimaal drie van de vier metingen hebben deelgenomen. In totaal zijn dit **40 leerlingen**; 27 leerlingen hebben aan alle metingen deelgenomen. Van de 40 leerlingen die aan minimaal drie metingen hebben deelgenomen, zijn **29 leerlingen** individueel geïnterviewd in het laatste leerjaar.² Dit is al met al een goede respons (zeker in ogenschouw nemend de naweeën van corona): 77% van de startende leerlingen is goed te volgen in de tijd (via online surveys) en met 56% van de startende leerlingen is een afsluitend gesprek afgenomen.

2.2 EFFECTEN: LOOPBAANCOMPETENTIES

In de onderstaande figuren wordt allereerst duidelijk wat de ontwikkelingen zijn op de ervaren loopbaancompetenties van leerlingen. Het gaat hierbij om de mogelijkheid om met het nodige

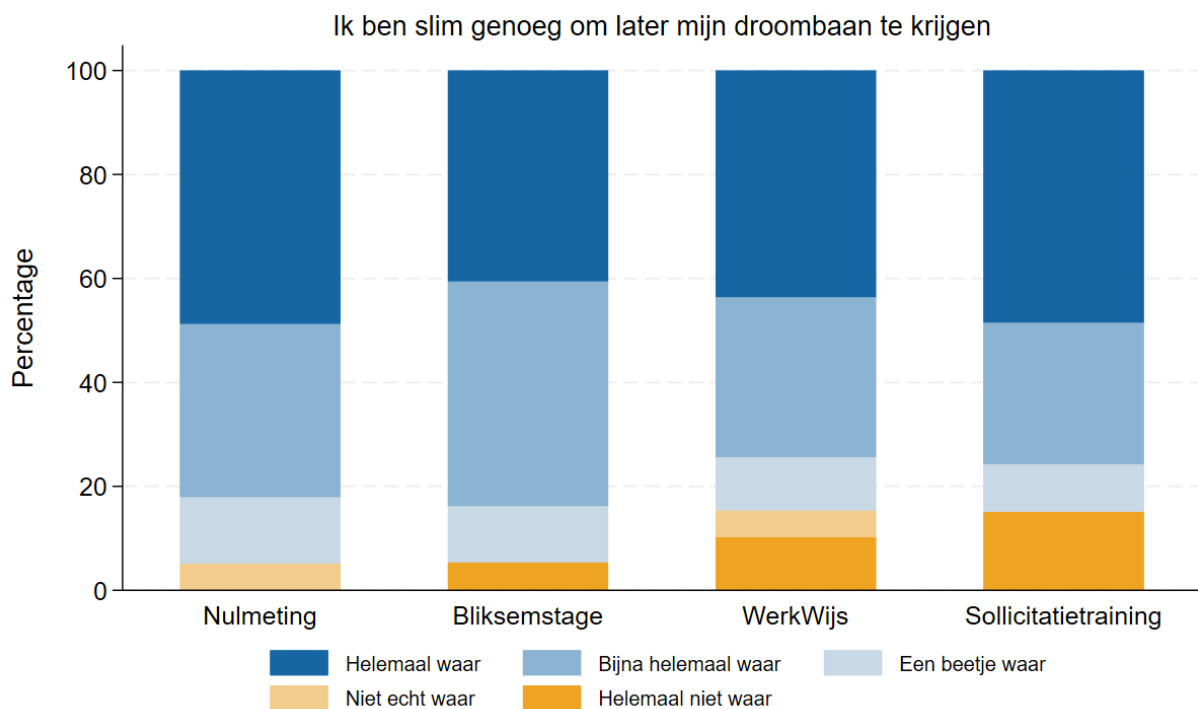
² Bijzondere dank gaat uit naar Daniël Bos, Saskia van der Maarel en Giulia Neuteboom, voor hun assistentie bij de afname van interviews met leerlingen.

zelfvertrouwen en autonoom keuzes te maken in het onderwijs, en om een beter zicht te hebben op wat een leerling kan (kwaliteitenreflectie), wat een leerling wil en bij hem/haar past (motievenreflectie), weten wat een opleiding en/of baan inhoudt (werkexploratie), hoe een ideale baan bereikt kan worden (loopbaansturing) en wie daarbij kan helpen (netwerken).

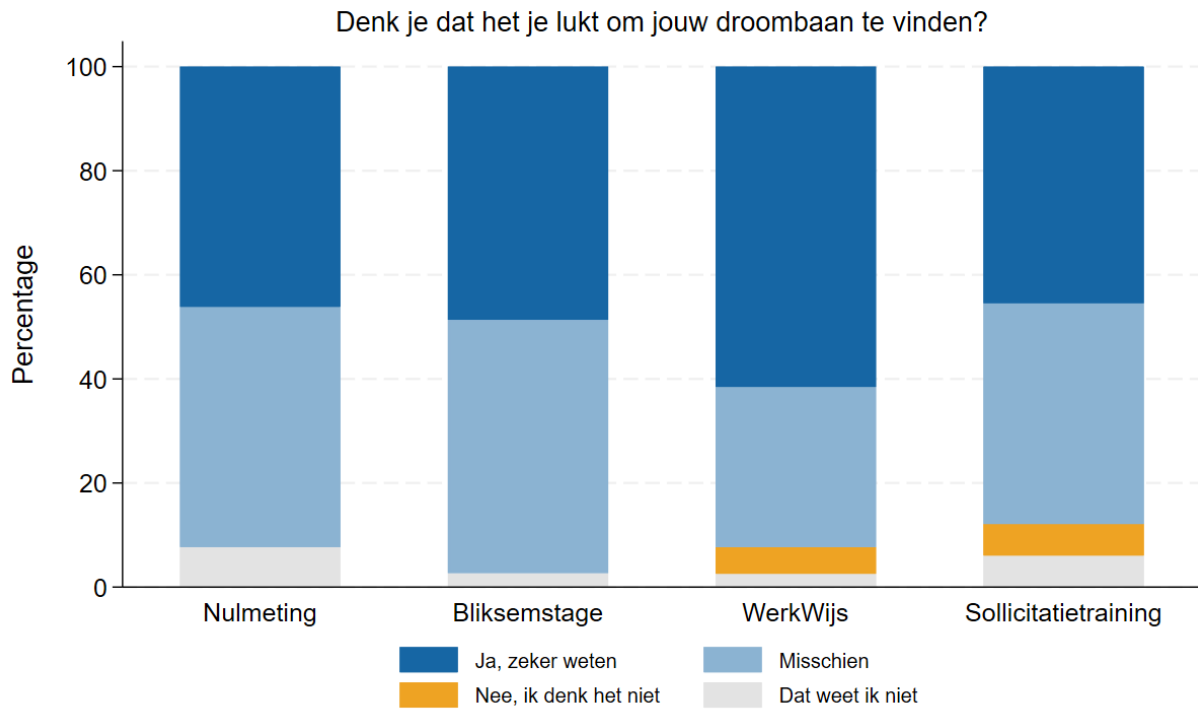
Geen duidelijke effecten zelfvertrouwen

De volgende figuren maken duidelijk dat leerlingen die deelnemen in het eerste jaar geen wezenlijke veranderingen doormaken, als het gaat om het hebben van zelfvertrouwen. Het verschil voor en na deelname aan de Bliksemstage is hierbij te verwaarlozen (zie de figuren 2.1 en 2.2). Dat deelname aan een Bliksemstage niet lijkt bij te dragen aan een groter zelfvertrouwen is niet verwonderlijk, dit lijkt eerder voorbehouden aan (meer persoonlijke) interventies als Sollicitatietraining en Carrière Coach (Dekker et al., 2022). Desondanks zien we ook bij deze activiteiten geen duidelijke groei in het zelfvertrouwen. De leerlingen zijn in het derde leerjaar, na hun deelname aan WerkWijs en de Sollicitatietraining, er juist minder van overtuigd dat ze slim genoeg zijn om later hun droombaan te krijgen. Dit hoeft overigens geen effect te zijn van de activiteiten, maar kan ook te maken hebben met de (sociaal-emotionele) ontwikkeling van de leerlingen of andere factoren die in het derde leerjaar anders zijn dan in het tweede leerjaar (zoals moeilijker lesmateriaal). Het kan ook zo zijn dat door deelname leerlingen een realistischer beeld hebben gekregen voor wat nodig is om later hun gedroomde arbeidsbetrekking te vinden. WerkWijs lijkt wel een positief effect te hebben op hun vertrouwen dat ze later hun droombaan zullen vinden, al houdt dit effect op de lange termijn niet aan: een aantal maanden later (na de Sollicitatietraining) is de score weer vergelijkbaar met de nulmeting.

Figuur 2.1 Zelfvertrouwen (A)

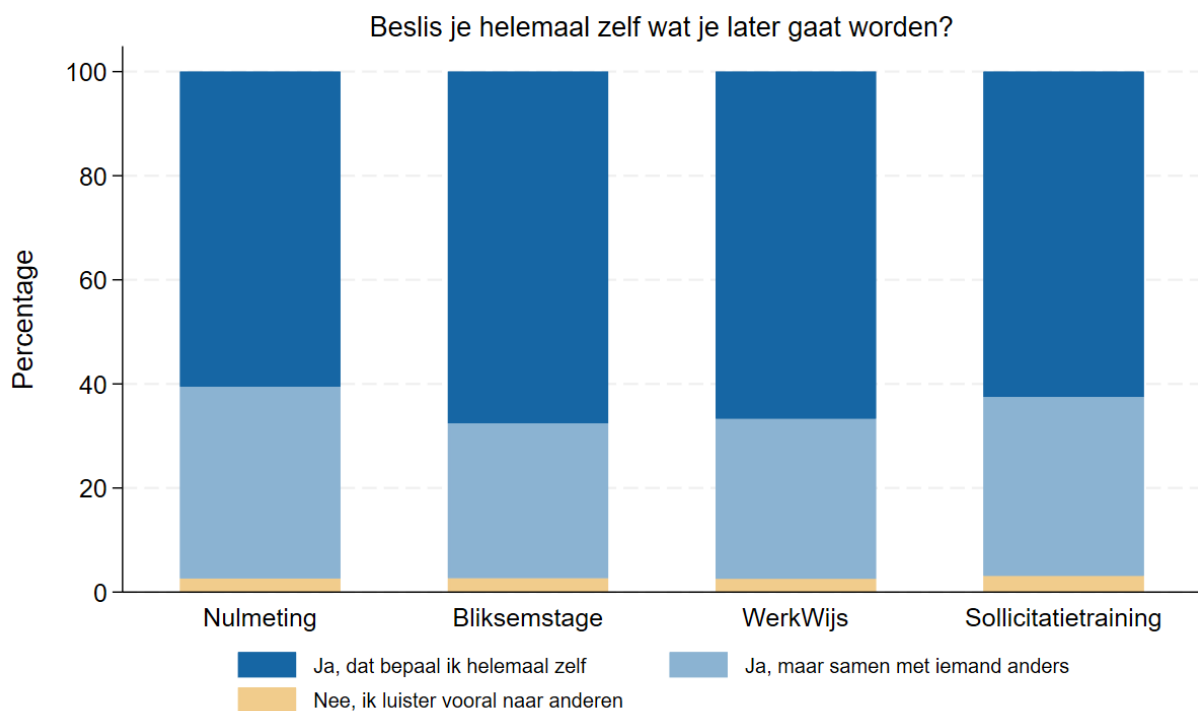
Figuur 2.2 Zelfvertrouwen (B)

Wél lichte verandering in autonoom keuzegedrag

Daarentegen is er wel een lichte verandering te zien in de mate waarin leerlingen vinden dat ze autonoom keuzes kunnen maken. In de voormeting gaf 59% aan dit volledig zelf te kunnen, tegen 67% na de Bliksemstage en Werkwijs, en 61% na de Sollicitatietraining. Mogelijk werkt een stuk 'blikverruiming' van leerlingen door om zo beter geïnformeerd en zelfstandig(er) te kunnen bepalen wat iemand later wil worden.

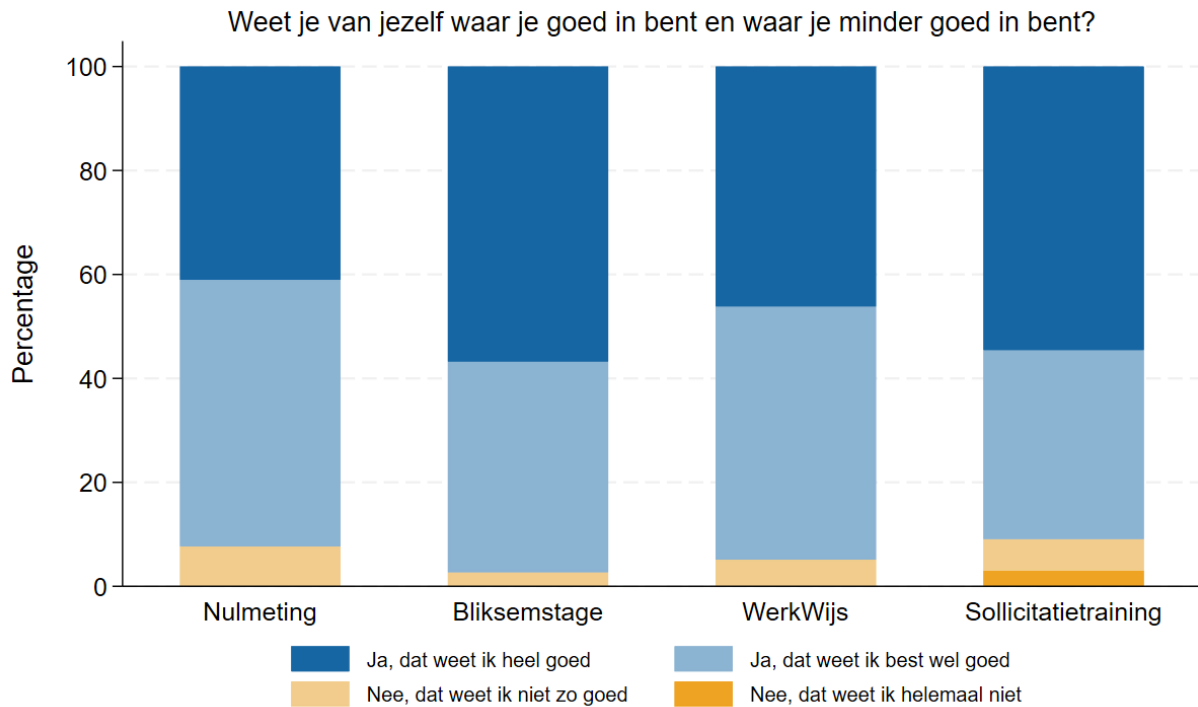
Figuur 2.3 Autonoom keuzegedrag

Ook kleine toename reflecterend vermogen

Ook ten aanzien van de mogelijkheid om op eigen capaciteiten te kunnen reflecteren is er een (kleine) toename zichtbaar na de activiteiten. In de nulmeting ging het om 92% die dit heel goed/best goed lijkt te kunnen, na de Bliksemstage en WerkWijs was dit aandeel gestegen tot respectievelijk 97% en 95% (zie figuur 2.4). Na de Sollicitatietraining was het aandeel leerlingen dat dit (heel/best) goed lijkt te kunnen vergelijkbaar als bij de nulmeting, maar was het aandeel dat dit heel goed lijkt te kunnen daarin wel hoger.

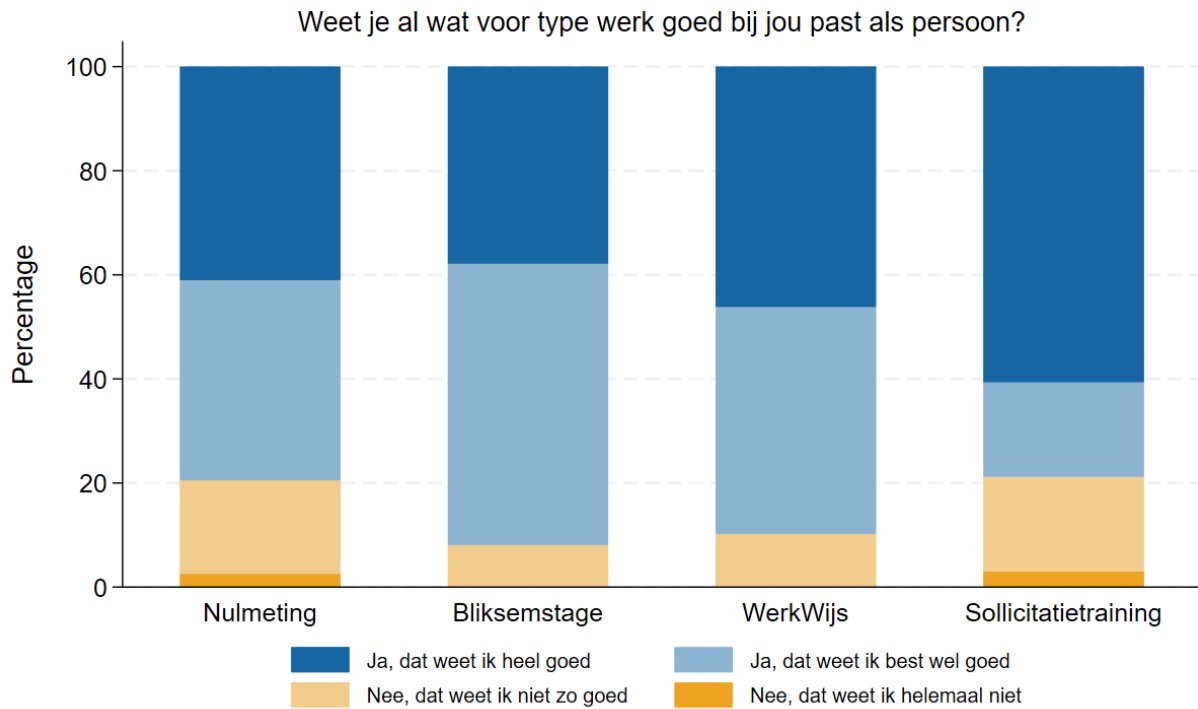
Figuur 2.4 Kwaliteitenreflectie

En licht positieve verandering motievenreflectie waarneembaar

Voor wat betreft het aspect motievenreflectie ontstaat er een vergelijkbaar beeld: er is een positieve verandering waarneembaar na de Bliksemstage en WerkWijs, van 79% naar 90-92%. Daarna daalt dit aandeel weer na de Sollicitatietraining, maar zijn er juist wel meer leerlingen dit heel goed weten (figuur 2.5).

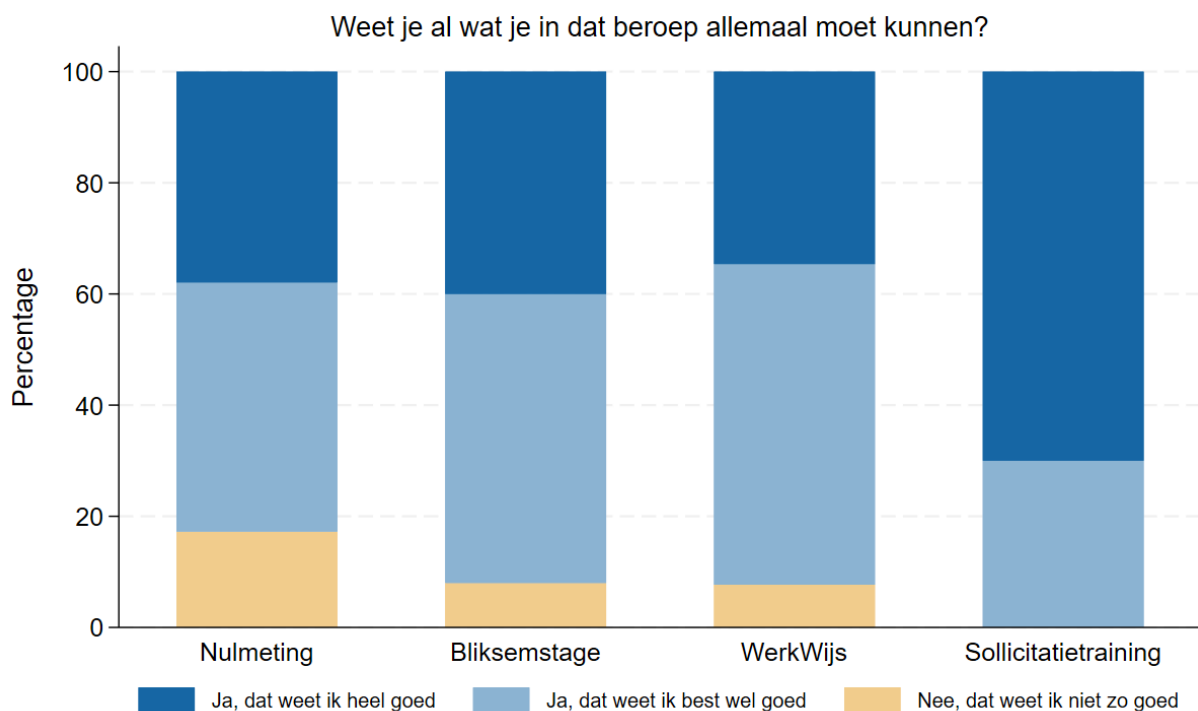
Figuur 2.5 Motievenreflectie

Positieve ontwikkeling werkexploratie, maar beeld loopbaansturing diffuus

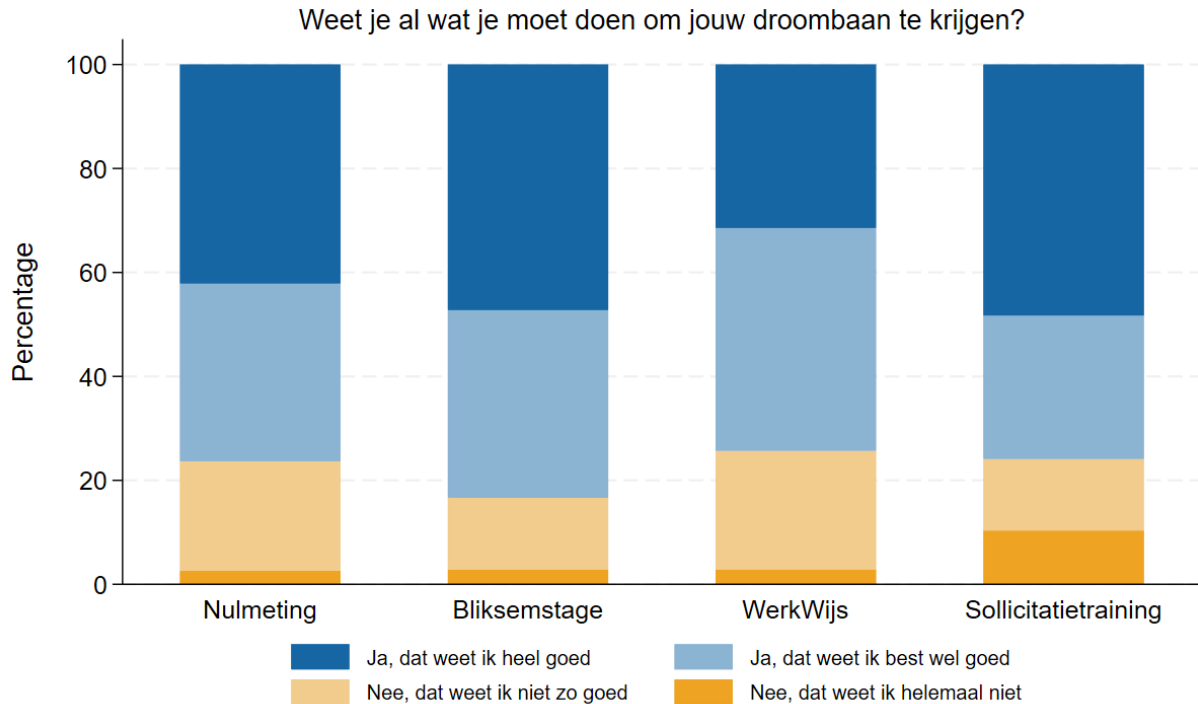
Op het aspect werkexploratie is er een duidelijkere positieve ontwikkeling, die vooral na de Sollicitatietraining sterk stijgt (figuur 2.6). Het aandeel leerlingen dat aangeeft te weten wat ze in hun ideale baan allemaal moeten kunnen, stijgt van 83% naar 100% (het gaat dan om de leerlingen die al weten welke beroepen ze later willen doen).

Figuur 2.6 Werkexploratie

Met betrekking tot het onderdeel loopbaansturing (figuur 2.7) is het beeld meer diffuus. Het aantal leerlingen dat weet wat ze moet doen om hun ideale baan te krijgen schommelt, maar dit aandeel is niet gestegen als we de eerste en de laatste meting met elkaar vergelijken. Wel is het aandeel leerlingen dat dit heel goed weet gestegen na de Sollicitatietraining (van 42% bij de nulmeting en zelfs 31% na WerkWijs, naar 48%).

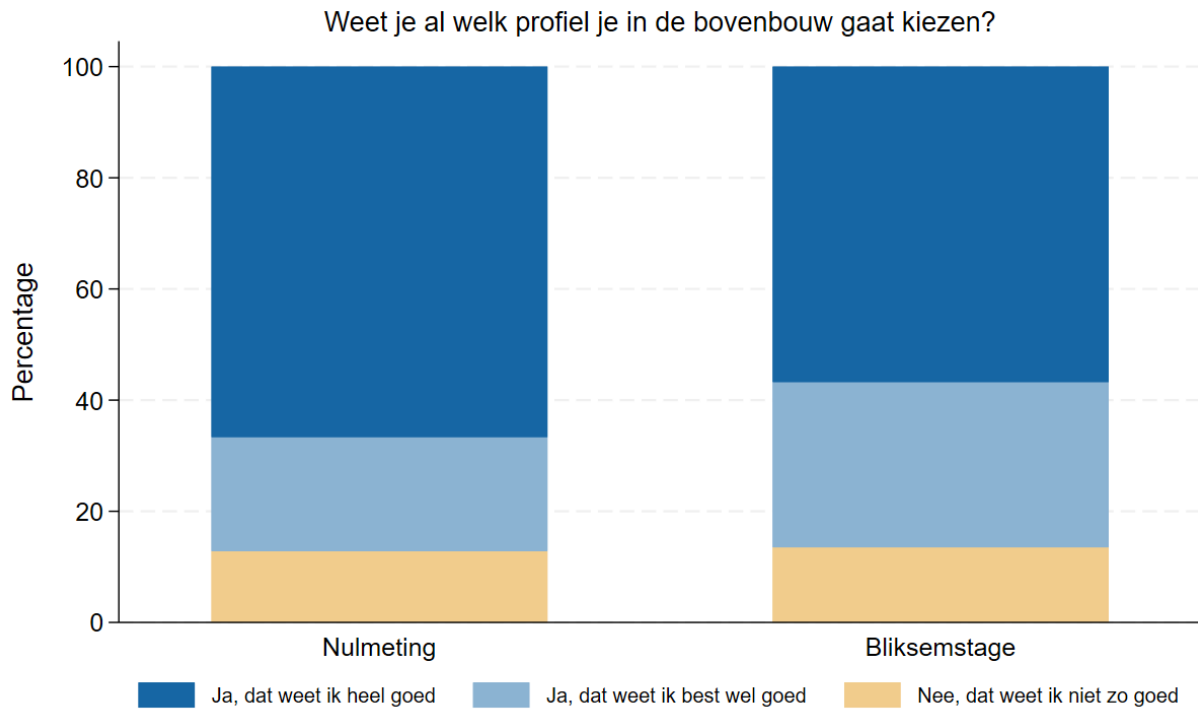
Figuur 2.7 Loopbaansturing

2.3 EFFECTEN: PROFIELKEUZE NIET BEÏNVLOED DOOR BLIKSEMSTAGE

Wat betekent deelname aan de JINC-projectinterventies voor het uiteindelijke keuzegedrag van leerlingen? De volgende figuur laat zien dat het aandeel leerlingen dat weet welk profiel ze gaat kiezen, zich voor en na de Bliksemstage op circa 87% bevindt (figuur 2.8). Een bedrijfsbezoek beïnvloedt dus niet (wezenlijk) het keuzegedrag van leerlingen, dat door meer invloedrijke factoren wordt bepaald. Dit kan ook met de timing van de Bliksemstage te maken hebben; een groot deel van de leerlingen wist vooraf immers al welk profiel ze wilden kiezen (keuze in maart). Een (kleine) kanttekening is wel dat er na de Bliksemstage meer leerlingen zijn die aangeven dit ‘best wel goed’ te weten, in plaats van ‘heel goed’.

Figuur 2.8 Keuzegedrag

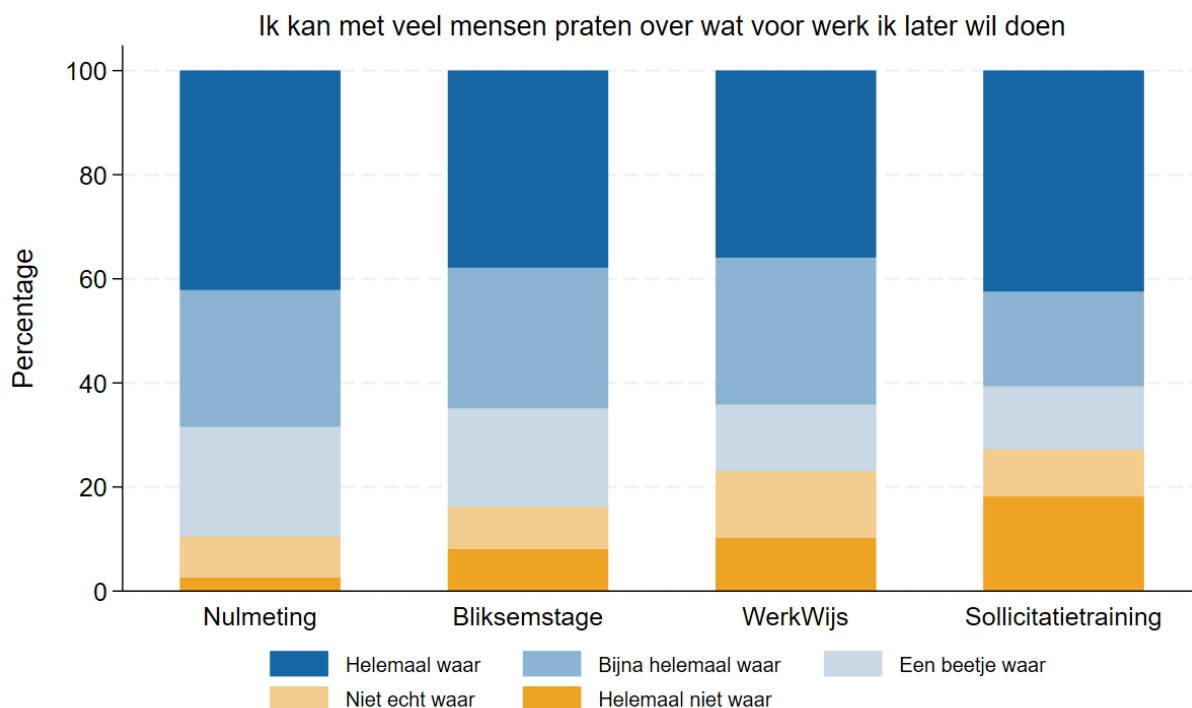
2.4 EFFECTEN: GEEN VERGROTING VAN HULPBRONNEN

Ook is nagegaan wat deelname betekent voor iemand zijn sociale en culturele hulpbronnen. We zien dat deelname aan de JINC-activiteiten niet lijkt bij te dragen aan vergroting van het sociaal netwerk. Op de vraag of leerlingen met veel mensen kunnen praten over hun latere beroep, antwoordt 68% bij de nulmeting dat dit (bijna) helemaal het geval is. Dit percentage neemt na iedere activiteit af: na de Bliksemstage is dit aandeel 65%, na WerkWijs 64% en na de Sollicitatietraining 60%. Mogelijk heeft dit onder andere te maken met het feit dat de profielkeuze bij de laatste twee activiteiten al is gemaakt. De activiteiten hangen dus in ieder geval niet positief samen met de omvang van het sociale netwerk rondom leerlingen. Dit laatste is overigens ook geen primair doel van de genoemde activiteiten, hoewel het secundair wel wordt beschouwd als mogelijke 'bijvangst'.

Gevraagd naar de personen met wie leerlingen vervolgens praten over hun ideale baan,³ gaat het met name om ouders en broer(s) of zus(sen).

³ Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk.

Figuur 2.9 Hulpbronnen

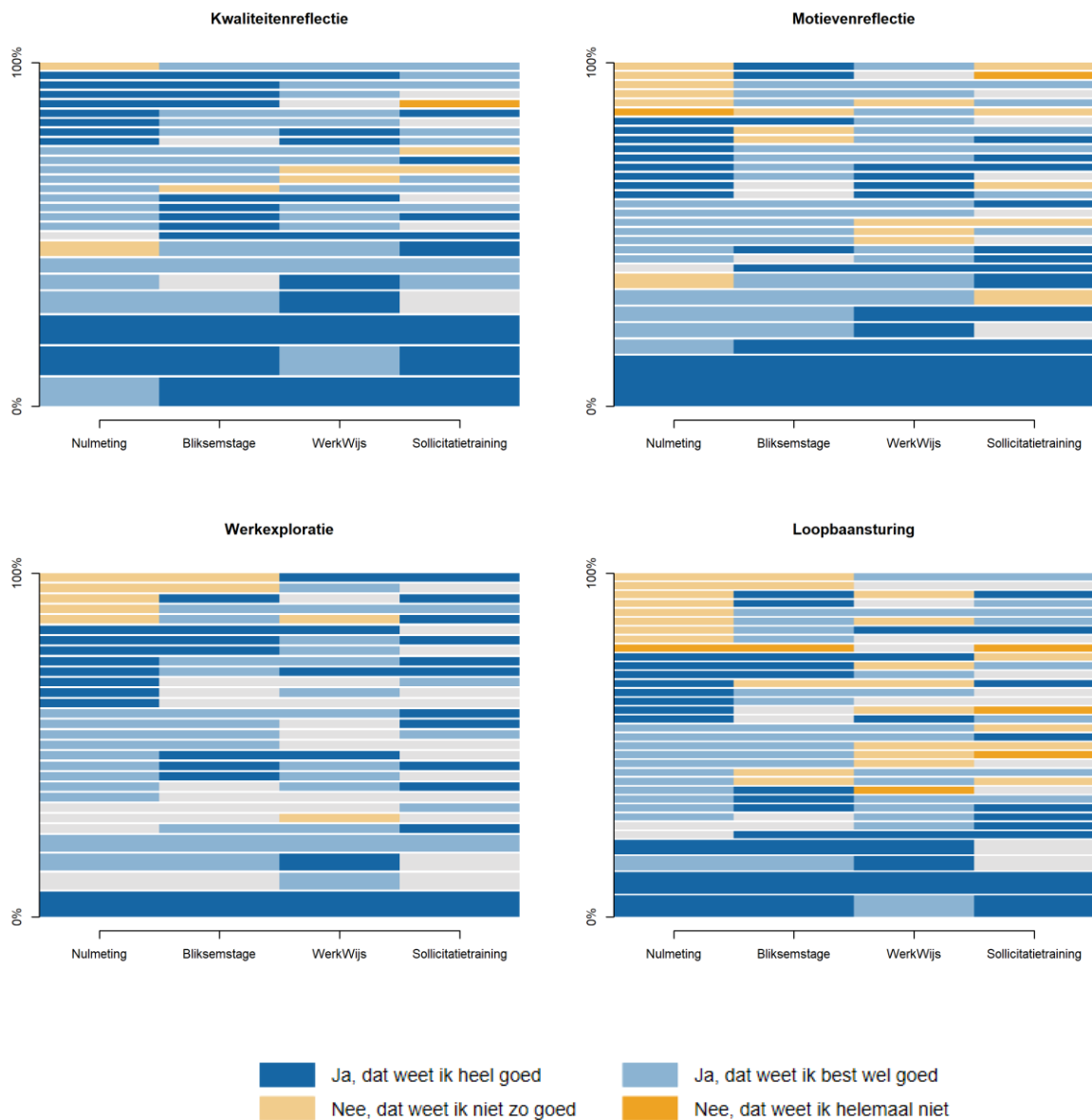

2.5 VERANDERINGEN NADER BELICHT OP INDIVIDUEEL NIVEAU

In deze paragraaf kijken we specifiek naar de transitie tussen meetmomenten per *individuele* leerling. De algemene transitie geven een beeld van hoe de groep als geheel zich heeft ontwikkeld gedurende de onderzoeksperiode. Daarnaast zijn ook de individuele transitie zijn interessant, omdat we hiermee de dynamiek binnen de groep kunnen bekijken. Stel dat de scores voor de totale groep vergelijkbaar zijn tussen twee metingen, dan kan dit komen doordat de scores voor individuele leerlingen weinig zijn veranderd óf doordat de score voor sommige leerlingen is verbeterd en voor anderen juist is verslechterd.

Onderstaande figuur geeft de individuele transitie weer voor de aspecten kwaliteitenreflectie, motievenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing. Hoe breder de balk, hoe vaker een specifiek patroon voorkomt. We zien bij de kwaliteitenreflectie dat de score bij de meeste leerlingen hetzelfde is gebleven na de Bliksemstage, in een aantal gevallen is er sprake van een toename en in een (beperkt) aantal gevallen juist van een afname. Bij de stap van de Bliksemstage naar WerkWijs zien we echter vaker een afname dan een toename in de score. Tussen WerkWijs en de Sollicitatietraining is er weer iets vaker sprake van een toename dan een afname. Vergelijken we de nulmeting met de laatste meting, dan is het aantal leerlingen met een gunstige ontwikkeling net iets hoger dan het aantal leerlingen met een ongunstige ontwikkeling. Op basis van deze transitie wijzigen de inhoudelijke bevindingen derhalve niet. Zo zijn er onder andere (kleine) positieve verbanden te zien op verschillende loopbaancompetenties (autonoom keuzegedrag, kwaliteiten- en motievenreflectie, en het aspect werkexploratie).

Figuur 2.10 Individuele transitie per meting

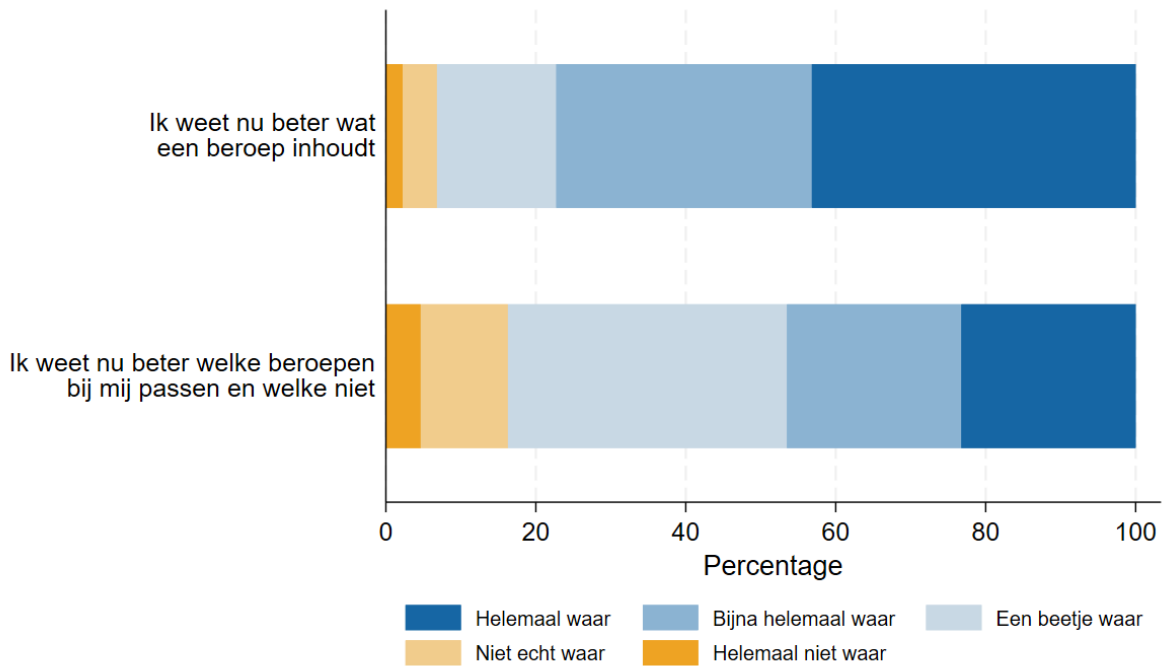

2.6 SPECIFIEKE PROJECTOPBRENGSTEN: HOGE WAARDERING VOOR ACTIVITEITEN

Na ieder project wordt in de enquête ook ingegaan op specifieke projectopbrengsten. We kijken hierbij steeds naar de antwoorden van alle leerlingen mee die de betreffende meting hebben ingevuld (in tegenstelling tot bovenstaande analyses, waarbij we alleen de leerlingen meenemen die aan minstens drie van de vier metingen hebben deelgenomen). Daaruit blijkt dat de waardering van de activiteiten onder leerlingen hoog is. De leerlingen hebben een rapportcijfer gegeven over hoeveel ze hebben geleerd van de activiteiten. De Bliksemstage krijgt een 8,4, WerkWijs een 8,2 en de Sollicitatietraining een 8,1.

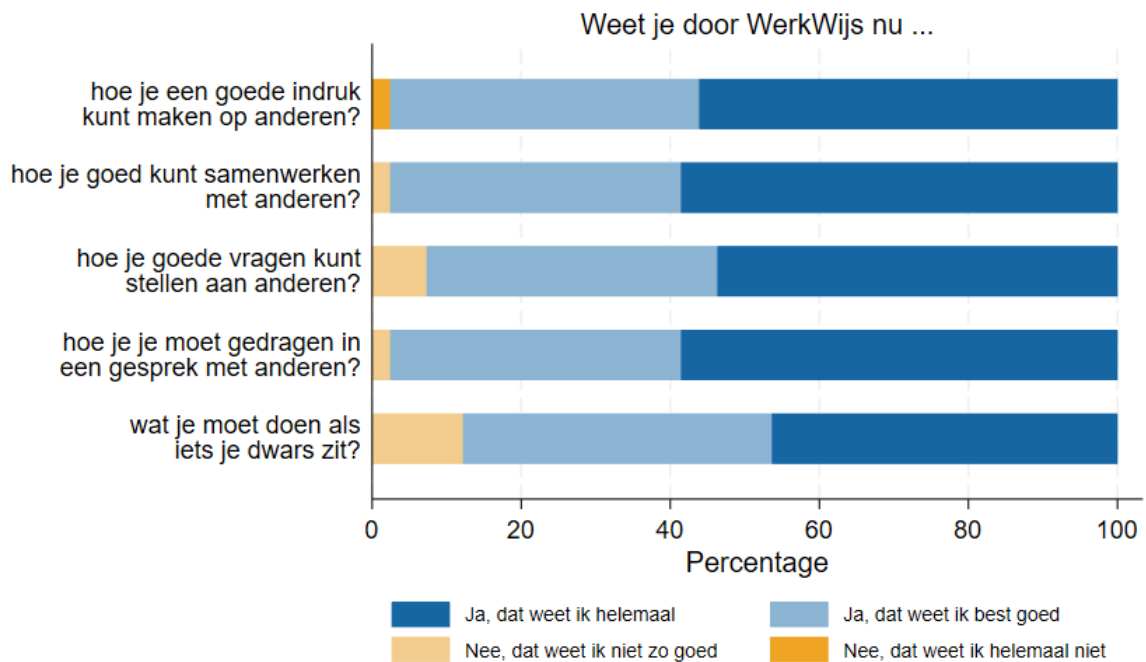
De grootste opbrengst van de Bliksemstage is dat leerlingen nu beter weten wat beroepen precies inhouden: 77% geeft aan dat dit (bijna) helemaal het geval is. Ongeveer de helft (47%) is van mening dat ze nu beter weten welke beroepen bij ze passen en welke niet.

Figuur 2.11 Effecten Bliksemstage

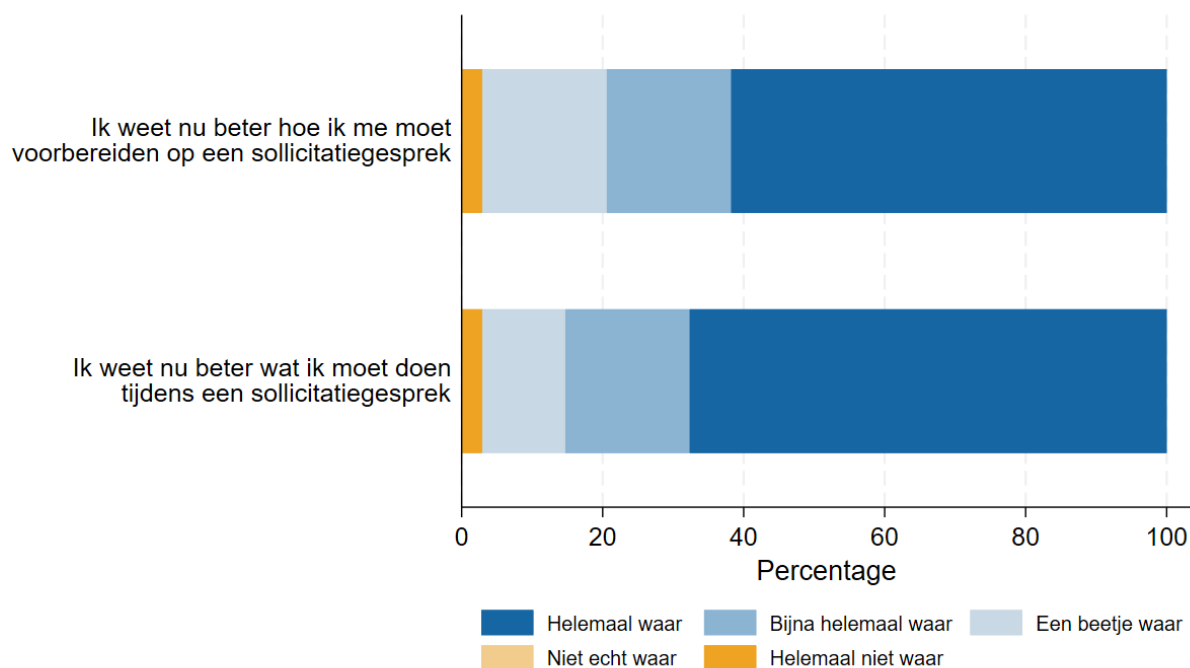
Bij WerkWijs zien we dat leerlingen vooral goed weten hoe ze een goede indruk moeten maken op anderen, goede kunnen samenwerken en hoe ze zich moet gedragen in een gesprek (allemaal 98%). 92% weet goed hoe ze goede vragen kunnen stellen, en 88% wat ze moeten doen als iets ze dwars zit.

Figuur 2.12 Effecten WerkWijs

Een ruime meerderheid van de leerlingen weet door de Sollicitatietraining beter wat ze moeten doen tijdens een sollicitatiegesprek (85%) en hoe ze zich hierop moeten voorbereiden (79%).

Figuur 2.13 Effecten Sollicitatietraining

2.7 AANDACHTSPUNTEN

Tot slot is geprobeerd om mogelijke verbeterpunten te achterhalen. Hiervoor zijn een aantal open vragen in de enquête gesteld.

2.7.1 Bliksemstage: vooral 'doen' buiten de schoolmuren

De leerlingen geven in hun open antwoorden allereerst aan dat ze de Bliksemstages waarderen omdat ze op die manier bezig kunnen zijn, buiten de muren van de school. De rondleidingen, lessen en het actief bezig zijn (zoals bij de brandweer), wordt vaak naar voren gebracht als duidelijke pluspunten. Ook geven ze aan veel op te steken van wat bedrijven en beroepen te bieden hebben (zoals bijvoorbeeld tijdens een hotelbezoek en bij het telecombedrijf Huawei).

Waar leerlingen minder positief over zijn, zijn de presentaties en gesprekken (zoals eerder ook zichtbaar was in het landelijk impactonderzoek): 'dat er te veel uitgelegd werd', 'dat ze veel praten', 'lange gesprekken', 'ze praten zoveel', dat zijn terugkerende signalen. Overigens gaf een groot deel aan dat 'alles leuk' was en hebben we gezien dat de Bliksemstage in het algemeen op veel enthousiasme kan rekenen. Toch kan hier in de toekomst mogelijk (nog) meer op gelet worden. Willen leerlingen via de Bliksemstage een ontwikkeling doormaken, dan dienen de bezoeken zo min mogelijk 'tekstueel' te worden ingebed.

2.7.2 WerkWijs: nadruk op leren samenwerken, maar beperk de contacturen per keer

Leerlingen waarderen WerkWijs met name vanwege de leuke opdrachten en het leren samenwerken en samen communiceren. Daarnaast vonden een aantal leerlingen het leuk dat ze nieuwe dingen hebben geleerd, dat ze naar een bedrijf gingen en konden zien wat ze daar allemaal doen, en dat het in kleine groepjes was. Ook bij WerkWijs gaven veel leerlingen aan dat ze alles leuk vonden. Wel vonden sommige leerlingen dat de lessen lang duurden.

2.7.3 Sollicitatietraining: actief oefenen, maar beperk de contacturen per keer

Positieve aspecten van de Sollicitatietraining zijn volgens de leerlingen dat ze actief kunnen oefenen met het solliciteren, dat er goede tips en begeleiding werden gegeven, dat je veel kennis en informatie kreeg, en dat je het samen met de klas deed. De leerlingen hebben weinig aan te merken op de Sollicitatietraining. Het enige mindere aspect was dat de training en de uitleg volgens sommige leerlingen lang duurde, al geeft één leerling ook aan dat hij of zij de training te kort vond.

2.8 EERSTE INTERPRETATIES NA AFNAME VAN ONLINE-SURVEYS

Hoe zijn de eerste bevindingen te interpreteren? In dit rapport is duidelijk dat deelname aan de activiteiten van JINC gemiddeld genomen in verband kunnen worden gebracht met een aantal (kleine) positieve veranderingen, als het gaat om de loopbaancompetenties. Er is hierbij een positieve verschillscore zichtbaar tussen de nul- en eindmeting. Het is echter de vraag of dit het verschil is door een doorlopende leerlijn, omdat er soms fluctuaties te zien zijn tussen de verschillende meetmomenten. Met andere woorden: er is geen sprake van een duidelijke lineaire ontwikkeling in scores. De projecten hebben hun positieve effecten, maar versterken elkaar niet. Toch verdient het aanbieden van verschillende JINC-activiteiten aanbeveling. JINC opereert namelijk niet in een a-contextuele omgeving; ze is onderdeel van een breder palet van omgevingsfactoren rondom leerlingen. Ondanks dit gegeven dragen haar activiteiten bij aan verschillende loopbaancompetenties van leerlingen, is de waardering voor de afzonderlijke projecten hoog en zijn de afzonderlijke projectopbrengsten duidelijk zichtbaar (zie paragraaf 2.4).

In lijn met het landelijk impactonderzoek is er geen positieve verandering zichtbaar op het keuzegedrag van leerlingen (zie in een breder verband vergelijkbare bevindingen, zoals Gelderblom et al., 2019). Het lijkt eerder bij te dragen aan twijfel over de profielkeuze in leerjaar 2, dan aan bevestiging of een duidelijke richting. Dit laatste hoeft overigens niet negatief te zijn, omdat hierdoor mogelijk juist een betere match tot stand komt. Daarnaast is er geen positieve associatie gevonden met het aspect zelfvertrouwen van leerlingen (door de activiteiten kunnen leerlingen mogelijk óók gaan twijfelen) en de omvang van hulpbronnen. Dit laatste is overigens niet verrassend, aangezien de JINC-activiteiten hier niet primair voor bedoeld zijn. Met deze bevindingen in het achterhoofd zijn verdiepende gesprekken georganiseerd met deelnemers van het JINC-jongerenpanel. Hier gaat de volgende paragraaf over.

2.9 EINDGESPREKKEN MET LEERLINGEN OP VAN VREDENBURCH COLLEGE EN JOHAN DE WITT

In dit deel gaan we in op verdiepende gesprekken met in totaal **29 leerlingen** (12 van het Van Vredenburg College en 17 van het Johan de Witt College). Het zijn leerlingen die aan minimaal drie van de vier metingen hebben deelgenomen. Het gaat om 12 jongens en 17 meisjes, die de opleidingen basis/kader volgen in de leeftijd van 15 tot en met 17 jaar. Deze groep leerlingen heeft in leerjaar 4 ook deelgenomen aan de activiteit Carrière Coach. Wat valt in de gesprekken op?

Cumulerend effect doorlopende leergang niet vast te stellen

Desgevraagd herkennen leerlingen niet dat er sprake is van een integraal programma-aanbod van JINC. De meesten herinneren zich de verschillende activiteiten (de één meer dan de ander), maar ze ervaren de verschillende activiteiten die zijn aangeboden vooral als 'losstaand':

“Dat weet ik niet hoor. Het zijn gewoon leuke projecten.”

(16-jarig meisje, Van Vredenburg College)

“Geen idee. Je leert van alles wel wat toch”

(16-jarige jongen, Van Vredenburg College)

De afzonderlijke projecten van JINC hebben naar verwachting een positieve invloed op verschillende loopbaancompetenties (zie eerder), maar de projecten stapelen integraal niet naar een grotere toegevoegde waarde. Dit neemt niet weg dat de afzonderlijke activiteiten wel degelijk op waarde worden geschat. Om daadwerkelijk verandering aan te brengen in de keuzeprocessen van leerlingen, lijkt het vooral verstandig om dit zo vroegtijdig mogelijk te doen (zoals in het eerste leerjaar in vo). Rond het moment van de profielkeuze is heeft het keuzeprocess namelijk al zeer waarschijnlijk gestalte gekregen.

Bliksemstages geven vooral inzicht in andere beroepen en sectoren

De leerlingen die zijn gesproken geven aan dat de Bliksemstages interessant waren en dat ze niet zelden in eerder gemaakte keuzes werden bevestigd. Dit kwam ook omdat de Bliksemstages soms dicht op of zelfs ná de keuzemomenten voor het profiel zijn georganiseerd. Hoewel de meerderheid aangeeft dat de Bliksemstage geen invloed heeft gehad op de uiteindelijke profielkeuze c.q. de voorkeur voor een later beroep, was dit bij een enkeling wel degelijk het geval:

“We gingen naar stage en zagen hoe het voor mensen is om daar te werken. De onderdelen over ICT vond ik heel erg leuk, ook om te zien dat ze best sociaal waren (...) Daardoor kwam ik erachter dat ik ICT heel erg interessant vind.”

(17-jarige jongen, Van Vredenburg College)

Voor veel anderen waren de Bliksemstages vooral een leuke manier om inzicht te krijgen in andere beroepen, hoewel de voorkeur daar in de toekomst waarschijnlijk niet naar uitgaat:

“We zijn in de tweede bij de brandweer geweest. Erg leuk om eens te zien. Maar (lachend) niets voor mij. Ik wil de verpleging in.”

(16-jarig meisje, Johan de Witt College)

“Ik herinner me dat we naar een theater zijn geweest. Tenminste dat kan ik me herinneren. Best vet. Precies weet ik niet meer hoe dat heette. Maar verder niets voor mij. Ga de kant van sporten en bewegen op. Dat komt ook door mijn coach.”

(17-jarige jongen, Johan de Witt College)

De jongeren die zijn gesproken voor dit onderzoek, schetsen een beeld waarbij ze het bijzonder prettig hebben ervaren om buiten de school kennis te kunnen maken met andere beroepen en sectoren. Liever zouden de meesten op stage gaan naar een bedrijf of sector waar ze later aan de slag willen. Van een directe invloed op de onderwijskeuze lijkt meestal geen sprake. Dit sluit aan bij de bevindingen van de online survey. Maar aangezien het om jonge mensen gaat die in achterstandswijken opgroeien, wordt hun leefwereld er wél door vergroot en is er eerder een besef dat een bepaald beroep inderdaad niets voor ze is.

Sollicitatietraining, Carrière Coach en WerkWijs trainen loopbaancompetenties

In leerjaar 4 maakten de leerlingen ook kennis met een coach op school (de invloed hiervan is niet meegenomen in de online surveys). Over de ervaren toegevoegde waarde van Carrière Coach, Sollicitatietraining en WerkWijs, ging het tweede deel van de gesprekken.

Ten aanzien van de inzet van Carrière Coach wijzen de leerlingen op het belang van aandacht. Juist die persoonlijke aandacht zorgt er volgens sommige leerlingen voor dat jonge mensen niet weten wat ze later kunnen worden, later niet buiten de boot vallen en het vergroot het vertrouwen in de toekomst:

“De coach kom me helpen met waar ik me moet inschrijven. En je kan er goed mee praten. Ze gaf met het gevoel dat alles wel goed komt.”

(16-jarig meisje, Johan de Witt College)

Als het gaat om de Sollicitatietraining en WerkWijs geven de leerlingen aan dat ze nu beter weten hoe ze een sollicitatiebrief moeten schrijven en zich moeten presenteren tijdens een gesprek naar anderen. Iemand vertelde dat je maar één kans krijgt voor een goede indruk en dan kun je het maar beter goed aanpakken. Het zijn geluiden die aansluiten bij de bevindingen uit de enquête. Iemand vertelt:

“Het was goed ingericht. Je krijgt tips over wat belangrijk is in een gesprek en beroep, zoals goed kunnen luisteren en geduld hebben.”

(16-jarig meisje, Johan de Witt College)

Twee andere geïnterviewden geven aan:

“Ik heb er echt veel van geleerd. Je krijgt goede tips over hoe je iets aanpakt. Hoe je gesprekken begint en hoe je moet praten en waarom je een baan wilt.”

(17-jarige jongen, Johan de Witt College)

“We hebben samen gekeken naar welke opleiding bij me past en wat je daarvoor nodig hebt. Ook herinner ik me dat ik moest spelen om bij een supermarkt te gaan solliciteren. Hoe je zoiets aanpakt. Handig.”

(15-jarige jongen Van Vredenburg College)

De één geeft sterker aan dan de ander, veel van de activiteiten geleerd te hebben. Maar zonder uitzondering zijn de reacties positief. De verschillende activiteiten worden gezien als ontwikkeltrajecten, die – in meer of mindere mate – bijdragen aan de loopbaancompetenties van de verschillende leerlingen.

Keuzeprocessen vooral een kwestie van intrinsieke motivatie en sociale omgeving

Keuzeprocessen in het onderwijs (voor een profiel of vervolgopleiding) lijken vooral voort te komen uit een combinatie van intrinsieke motivatie (‘wat vind ik leuk’ en ‘waar ben ik goed in’) en sociale herkomst. Leerlingen geven niet zelden aan in gedachten meegenomen te worden door vrienden/vriendinnen en/of familieleden die eerder een vergelijkbare keuze voor een school, opleiding en/of later beroep hebben gemaakt. Hoewel niemand expliciet aangeeft zich te laten leiden door anderen, kunnen we wel degelijk zien dat er in bijna alle gevallen een ‘nabije ander’ in de omgeving van een leerling is met vergelijkbare keuzes. Leerlingen weten waar ze goed in zijn en wat ze leuk vinden, maar kijken ook om zich heen wat anderen in hun sociale omgeving doen.

Verandering minder goed in beeld te brengen via surveymethode

Een belangrijk en nog niet behandeld aspect van deze evaluatie, richt zich op de methode. Eerder is vastgesteld dat er positieve associaties van de activiteiten van JINC zijn te zien in de tijd, maar óók dat deze scores klein zijn. Dit komt door de hoge scores van leerlingen in de nulmeting. Verschillende jongeren geven hierbij aan dat ze bewust hogere scores hebben opgegeven, omdat ze hiermee ‘geen

gedoe' krijgen. Wanneer ze lagere scores noteren, vrezen ze voor reacties van een docent en/of ouders. Hoewel de rapportage anoniem van aard is, stelt dit wel vraagtekens bij de relevantie van de surveymethode in lob-onderzoek. Door leerlingen in de tijd te volgen kunnen zich nog steeds veranderingen voordoen. Het is echter de vraag in hoeverre hiermee het volledige plaatje in beeld is. Na afloop van ieder gesprek gaven de leerlingen in ieder geval aan, de gesprekken prettiger te vinden dan een survey. Een vragenlijst wordt als 'saai' gezien en lijkt -gezien het bovenstaande- maar gedeeltelijk in staat om realistische resultaten in beeld te krijgen.

Alles bij elkaar opgeteld zijn de leerlingen overwegend positief over de activiteiten van JINC en wordt de toegevoegde waarde zeker gezien. Net zoals in de survey gaat het hier om 'modulaire' opbrengsten en niet om een cumulerende leerlijn, die verschil maakt over de afzonderlijke projecten heen. Wat dat betreft blijft het een complexe opgave om samenhang en verbindingen tussen activiteiten aan te brengen in het lob-onderwijs (Korpershoek et al., 2022).

In het vervolg van deze rapportage verschuift de aandacht naar het perspectief van de betrokken docenten.

3 HET PERSPECTIEF VAN DOCENTEN

Het onderzoek is opgezet vanuit een ‘multi-actor-perspectief.’ Dit houdt in dat zoveel mogelijk relevante stakeholders aan het woord komen. Om de opbrengsten van het project ‘Kiezen voor Kansen’ goed in beeld te krijgen, mag de optiek van de docent niet ontbreken. Het gaat in totaal om vier telefonische interviews (in leerjaar 2 en leerjaar 4) met vier verschillende docenten. Hieronder is een aantal aanvullende inzichten uit deze gesprekken weergegeven.

3.1 LOOPBAANBEVORDERING DOOR DE BLIKSEMSTAGE, MAAR LIEVER EERDER

Het eerste beeld dat uit de gesprekken met docenten naar voren komt is dat de Bliksemstage (BST) via een kort bedrijfsbezoek bijdraagt een stuk blikverruiming en hiermee indirect aan de loopbaanbevordering van leerlingen:

“We zijn naar het Marriott hotel geweest, een groot succes, ze zagen verschillende beroepen en mochten op verschillende plekken meekijken. Je moet je voorstellen dat er leerlingen zijn die echt niet verder komen dan de garage in de Schilderswijk (...) De BST biedt zin aan het onderwijs dat wij geven. Daar bedoel ik mee dat de school van de lesinhoud is en de BST van de praktijkwereld buiten.”

“De kring van 500 meter rondom het leven, waar wij voor veel leerlingen ook binnen liggen, wordt door de BST groter.”

Het zijn waarderingen van docenten die passen bij eerdere evaluaties van de Bliksemstage (Dekker et al., 2022; zie ook hoofdstuk 2). Deelname vergroot met name het beeld dat leerlingen hebben van bedrijven en beroepen. Maar er zijn hierbij ook enkele kritische kanttekeningen te maken, zoals:

“Ik zou de Bliksemstages liever in het eerste leerjaar hebben. Dan zitten leerlingen er nog blanco in. Leerjaar 2 is te laat, in maart worden de profielkeuzes al gemaakt (...) Ook denk ik dat het nog beter zou zijn wanneer JINC eerder het aanbod kan presenteren. Nu worden we soms overvallen met het aanbod, soms een paar dagen van tevoren. Dan kun je leerlingen én ons niet aandoen.”

Het is een geluid dat indirect in een aantal gevallen ook terugkwam in de gesprekken met leerlingen. Een Bliksemstage kan bijzonder ondersteunend zijn in het besef dat een eerder gemaakte keuze de juiste is, maar vaak zijn de (profiel) keuzes al eerder gemaakt en niet zelden onder de (gedeeltelijke) invloed van de sociale omgeving (zie hoofdstuk 2).

3.2 HET VERWACHTE NUT VAN EEN INTEGRAAL AANBOD; UITKOMSTEN ONGEWIS

De gesproken docenten zijn (via ‘geholpen herinnering’) enthousiast over het integrale aanbod van ‘Kiezen voor Kansen.’ Op die manier is er een samenhangend lespakket voor leerlingen, waardoor betere keuzes kunnen worden gemaakt en mismatches op de arbeidsmarkt naar verwachting afnemen. Soms valt het ook samen met de aanstelling van een nieuwe contactpersoon binnen een school, waardoor het gemakkelijker is om met het lesprogramma te starten. Hieronder volgen enkele illustratieve citaten die het bovenstaande weergeven:

“Wij werken nu voor het eerst met dit hele pakket. Aan projecten als SOT en CC deden we niet mee, door het hoge verloop binnen de school, waardoor je weer van de basis moet opbouwen. Voor ons is de motivatie om mee te doen tweeledig: 1. Een integraal lespakket voor leerlingen en 2. De nieuwe decaan die is gestart, waardoor er een goed moment is.”

“Mijn algemene verwachting én hoop is dat leerlingen hierdoor beter doordachte keuzes kunnen maken en daardoor gerichter kunnen kiezen.”

“Het integrale spreekt mij aan. Het voordeel van zo’n pakket is dat leerlingen doelgericht en meerdere jaren met lob aan de slag gaan. Er gaat dan een wereld voor ze open.”

“Er was bij ons geen doorlopende leerlijn, het was allemaal best gefragmenteerd. Mijn verwachting is dat je nu integraal handvatten krijgt aangeboden om later je weg te kunnen vinden en dat past helemaal bij deze tijd, waar werkgevers meer naar competenties in plaats van naar diploma’s kijken.”

Het lespakket wordt als integraal en doelgericht gezien. Maar desgevraagd vinden docenten het nog lastig om precies de vinger te krijgen achter de precieze impact. Daarvoor is het volgens de geïnterviewden simpelweg nog te vroeg (hoe vergaat het de leerlingen in het vervolgonderwijs en later op de arbeidsmarkt?), óf moeilijk in te schatten hoe leerlingen dit ervaren. Daarnaast zijn er wensen ten aanzien van de invulling van het programma, zoals deze docent het verwoordt:

“Ik zou de Carrière Coach vaker terug willen zien in het aanbod. Daar hebben leerlingen écht wat aan en daar kun je al in het derde leerjaar mee beginnen wat mij betreft.”

Daarnaast pleit één van de geïnterviewde docenten voor een alumni-systeem, om ook op langere termijn de voortgang van leerlingen te monitoren. Hoewel er een besef is dat dit niet altijd even gemakkelijk te organiseren, tegen de achtergrond van personeelskrapte en privacywetgeving.

3.3 AANDACHTSPUNTEN

Aandachtspunten ten aanzien van het programma zijn er -zoals te lezen- ook. Er wordt door docenten in die gevallen bijvoorbeeld gewezen op de ‘taligheid’ en de wijze waarop bedrijven zich soms naar leerlingen presenteren. Dat kan nog beter dan nu al het geval is. Ze geven hierbij ten aanzien van de Bliksemstages aan:

“Ik ben heel positief over de stages. Soms zijn er wel eens taalproblemen, omdat we hier op school voor ISK-leerlingen hebben, die slecht Engels spreken.”

“Het enige wat beter kan is de taligheid. Leerlingen kunnen lang niet altijd alles volgen. Dat kan nadelig zijn. We hebben te maken met pubers, vanuit een soms lastige situatie. Stel je daar als bedrijf beter op in. Aan de andere kant, meestal zijn we erg tevreden. Maar ik wil maar zeggen: maak en houd het praktisch. En beloon leerlingen, geef bijvoorbeeld een prijs na een opdracht.”

“Ik denk wel dat bedrijven zichzelf breder kunnen presenteren. Zo los je dit al voor een deel op. Dat je aangeeft dat er meerdere functies en beroepen zijn in hetzelfde bedrijf. Dat je met een zorg en welzijn-richting ook bij de brandweer aan de slag kunt of dat je in een ziekenhuis ook als beveiliging kunt werken.”

Desgevraagd herkennen enkele docenten de negatieve ontwikkeling in het zelfvertrouwen van leerlingen én de hoge aanvangsscores van de nulmeting:

“Ja, dat begrijp ik heel goed. Laat ik beginnen met de surveys. Leerlingen denken al snel: kom ik niet dom over als ik eerlijk antwoord geef en dingen nog niet weet. Dan zien we ook in onze eigen surveys (...) en dat punt van een lager zelfvertrouwen. Ook dat herken ik. Dat zien we zelf ook terug in onze survey naar sociaal-emotioneel welbevinden. Leerlingen hebben niet altijd een positief zelfbeeld en op latere leeftijd wordt steeds meer van ze verwacht. Ook – of misschien wel juist – van hun ouders. Alle hoop vanuit huis is op hun gevestigd om het beter te doen dan zichzelf, maar dat is nergens op gebaseerd. Maar leerlingen voelen dat wél.”

Tot slot maakte één van de docenten ook nog een opmerking over de rol van ouders:

“Ouderbetrokkenheid blijft een punt, maar wij hebben dat best goed voor elkaar vind ik. We betrekken ze zoveel als we kunnen, tijdens de oriëntatieweken en bij de mentor-ouder-leerling gesprekken. Het kan altijd beter. En misschien kan JINC daar ook wel wat in betekenen, nu de samenwerking structureel is en we toch samen optrekken.”

‘Kiezen voor Kansen’ zou in die zin voor JINC een mogelijkheid kunnen zijn om in de toekomst ouderbetrokkenheid mogelijk een expliciet onderdeel te laten maken van het leertraject. Aangezien ouderbetrokkenheid van groot belang is voor de schoolprestaties en keuzeprocessen, én een terugkerend aandachtspunt in de lob-literatuur (Petit, 2016) biedt ‘Kiezen voor Kansen’ op dat aspect wellicht mogelijkheden tot verbetering.

3.4 CONCLUSIES EN ADVIEZEN

Welke conclusies en adviezen laat het voorgaande hoofdstuk toe? Ten opzichte van wat al eerder vanuit het perspectief van leerlingen is opgetekend, weten we nu dat:

- Een doorlopende leerlijn door docenten op waarde wordt geschat, hoewel ze het lastig vinden om de resultaten concreet in beeld te brengen (deze lijken bovendien grotendeels afwezig, zoals we in hoofdstuk 2 hebben gezien).
- De afzonderlijke activiteiten worden positief beoordeeld, maar de Bliksemstage kan beter zo vroeg mogelijk in het onderwijs worden aangeboden⁴ en de interpersoonlijke activiteiten, zoals Sollicitatietraining, Carrière Coach en WerkWijs kunnen -wat de docenten betreft- juist vaker worden aangeboden. Want dit gaat om activiteiten die vaardigheden trainen, die in de omgeving van leerlingen veelal afwezig zijn.
- Het aspect zelfvertrouwen is zeker voor kwetsbare leerlingen -zoals op de twee deelnemende Haagse scholen- lastig om met het activiteitenaanbod te beïnvloeden. Er wordt door de thuisomgeving veel van de leerlingen verwacht en dat kan in latere onderwijsjaren druk opleggen.
- Deelname aan online surveys wordt door docenten (en door leerlingen) als minder betrouwbaar ervaren, aangezien jongeren als uitgangspunt lijken te nemen dat ze ‘op papier’ niet te negatief moeten zijn. Op deze manier worden mogelijk ‘lastige vragen’ van anderen voorkomen.

⁴ Hoewel JINC in verschillende regio’s ook in het primair onderwijs actief is.

Op basis van de bovenstaande bevindingen, verdient het aanbeveling om (nog meer) na te denken over versterking van de integraliteit en vormgeving van het lesprogramma. In aansluiting op het literatuuronderzoek van Korpershoek et al. (2022) zullen mentoren, docenten en begeleiders van de deelnemende scholen, samen met JINC op zoek moeten gaan naar manieren om de losstaande activiteiten nog beter in te bedden in het totale lob-curriculum. Ervaringen van leerlingen zijn hierbij onontbeerlijk, aangezien zij als geen ander de samenhang in activiteiten kunnen aanbrengen. Daarnaast hebben we gezien dat de Bliksemstage mogelijk eerder en interpersoonlijk activiteiten als Sollicitatietraining, Carrière Coach en WerkWijs juist meerdere keren kunnen worden aangeboden. Dit is vanzelfsprekend afhankelijk van de beschikbare werkcapaciteit bij JINC en de (bedrijfs)vrijwilligers.

Nu alle deelbevindingen vanuit de verschillende perspectieven zijn opgetekend, verwijzen we de lezer graag naar de afsluitende samenvatting aan het begin van deze rapportage. Hierin worden de opgedane inzichten nog een keer in een onderlinge samenhang en meer reflecterend uiteengezet.

LITERATUUR

Dekker, F., de Vleeschouwer, E. & Van der Toorn, A-J. (2022). *De jeugd heeft toekomst. Een studie naar de impact van JINC in primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs*. Rotterdam: SEOR.

Gelderblom, A., de Hek, P., de Koning, J., Rey, R., Van der Toorn, A-J. & de Vleeschouwer, E. (2019). *BRIDGE: de brug van school naar werk*. Rotterdam: SEOR.

JINC (2022). *Kiezen voor Kansen. Verkleinen mismatch onderwijs-arbeidsmarkt Den Haag*. JINC: Den Haag.

Korpershoek, H., Karssen, M., Spijkerboer, A., Petit, R. & Hermans, A. (2022). *Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding in het vmbo: een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Petit, R. (2016). *Ouderbetrokkenheid bij loopbaankeuzes*. 's Hertogenbosch: Ecbo.

Dit rapport doet verslag van onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van JINC.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij SEOR BV. Het gebruik van het materiaal in dit rapport is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldiging en/of openbaarmaking in welke vorm dan ook is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van SEOR BV.

Het onderzoek is uitgevoerd door SEOR BV.

Dit rapport is een uitgave van SEOR BV - Marconistraat 16, 3029 AK Rotterdam

In opdracht van JINC

www.seor.nl